

Uit de flora van Limburg

AFLEVERING 48

J. Cortenraad & T. Mulder, p/a Wandelstraat 13, 3631 Maasmechelen, e-mail: torbenmulder@hotmail.com

Deze aflevering van deze rubriek bevat waarnemingen van min of meer bijzondere planten in Limburg uit de jaren 2008, 2009 en 2010. Bij de naamgeving van de soorten is de nomenclatuur van de laatste Heukels' Flora van Nederland (VAN DER MEIJDEN, 2005) gevolgd. De volgorde waarin de planten staan volgt die van de families in deze flora. De vondsten van G. Peeters, R. Barendse en R. Huynen zijn, tenzij expliciet anders vermeld, verricht tijdens werkzaamheden voor de provinciale vegetatiekartering.

Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) [figuren 1 en 2]

Langs de Strijthagerbeek (220,7-320,8, 2009, R. Huynen) en in een beschaduwde holle weg bij Gulpen (194,5-308,8, zomer 2009, J. Slurink) werd telkens één exemplaar op de grond groeiend aangetroffen. Verder werden in 2009 waargenomen: één kiemplant langs een beekje ten noorden van Meerssen (182,2-320,9), enkele exemplaren in het bos langs een bronbeekje nabij Schietecoven met onder andere Paarbladig goudveil (*Chrysosplenium oppositifolium*) en Bergereprijs (*Veronica montana*) (182,3-323,7) en één plant aan een ondiep beekje vlakbij camping Het Zinkvioletje (192,7-307,8). Deze drie vondsten dateren van de zomer 2009 (I. Niemeijer).

Uit deze opsomming blijkt dat het aantal nieuwe vindplaatsen van de Tongvaren nog steeds toeneemt en dat het allemaal terrestrische groeiplaatsen zijn. Het blijft opmerkelijk dat de plant het afgelopen decennium op dit soort plaatsen zo is toegenomen. Het feit dat het steeds vondsten zijn van één, vaak jong exemplaar, onderstreept nog eens dat het om recente vestigingen gaat. Uit de twee verspreidingskaarten [figuur 2] blijkt dat de Tongvaren zich in de

FIGUUR 1

Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) langs beekje in Geulle (foto: J. Geraedts).

periode 1997-2010 flink naar het noorden heeft uitgebreid (zie ook CORTENRAAD & MULDER, 2003; 2006).

Rood cypergras (*Cyperus longus*)

Bij Stevensweert werden in het zogeheten Stevol-gebied een 'haard' en circa 15 losse 'polletjes' langs het vergraven deel van een natuurontwikkelingsgebied waargenomen (187,5 -348,2; 27 juni 2008, G. Peeters). De soort is in dit gebied ook in 2010 en 2011 gemeld. Deze plant burgert op een paar plaatsen in Nederland in. In het Geusselt-gebied in noordoost Maastricht is reeds lange tijd een groeiplaats bekend. Waarschijnlijk gaat het om verwilderingen uit tuinen, aangezien de plant ook gekweekt wordt als vijverplant.

Gele zegge (*Carex flava*) en Schubzegge (*Carex lepidocarpa*)

Langs de oever van een visvijver in de bebouwde kom van de gemeente Voerendaal (192,9-321,36, zomer 2007, R. Huynen) zijn circa 16 pollen van de Gele zegge geteld. Tevens werd één pol in een met populieren beplant broekbos in het gehucht Steenenis in de gemeente Voerendaal aangetroffen (193,3 - 322,3, zomer 2007, R. Huynen).

In een gemaaid deel van een hersteld kalkmoeras langs de Geleenbeek ter hoogte van Weustenrade (192 - 323, zomer 2008, I. Niemeijer en R. Huynen) zijn circa 20 planten van de Schubzegge [figuur 3] gevonden. Deze soort is hier eerder door W. de Veen waargenomen

FIGUUR 2

Verspreiding Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) a) 1984-1996 en b) 1997-2010, op basis van gegevens uit de floradatabank van de Provincie Limburg.

FIGUUR 3

Schubzegge (*Carex lepidocarpa*) (foto: J. Geraedts).

in 2006, samen met Gele zegge. Het gebied is enkele jaren geleden door het Waterschap Roer en Overmaas ingericht en wordt voor het grootste deel begraasd. In het gemaaide deel staan onder andere Blauwe zegge (*Carex panicea*), Zeegroene zegge (*Carex flacca*) en Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) en in het begraasde deel Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*) en Platte rus (*Juncus compressus*).

Opnieuw zijn deze twee verwante soorten aangetroffen in Zuid-Limburg. Mogelijk is de vestiging van Gele zegge langs de visvijver nieuw. Bij eerdere vondsten van deze soorten in de afgelopen jaren ging het meestal om het (her)ontdekken van reeds lang aanwezige populaties, waarbij de planten deels uit de zaadvoorraad zijn opgekomen.

Stippelzegge (*Carex punctata*)

Circa 15 planten werden geteld in een pioniervegetatie naast een gegraven ven op voormalige landbouwgrond noordwestelijk van het landgoed 'De Groote Bedelaar' in het Leudal nabij Heythuysen (191,6-360,8; 20 juli 2008; G. Peeters met J. Klinckenberg), samen met onder andere Knolrus (*Juncus bulbosus*) en Moeraswolfsklauw

(*Lycopodiella inundata*). In 2009 zijn op vrijwel dezelfde plek in hetzelfde ven 30 exemplaren van deze soort gevonden (191,8-360,8; mei 2009, P. Eenshuistra en J. Slurink). Verder zijn hier ook Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*), Wijdbloeiende rus (*Juncus tenageia*), Pilvaren (*Pilularia globulifera*) en Gesteeld glaskroos (*Elatine hexandra*) gevonden (zie ook CORTENRAAD & MULDER, 2010).

Het gaat hier om een merkwaardige vondst van deze plant die in Noordwest-Europa alleen langs zee-kusten te vinden is (TUTIN *et al.*, 1980). Zuidelijker, zoals in Frankrijk en Italië, komt ze ook in binnenlandse veengebieden en op kwelplekken voor. Het is natuurlijk een vraag hoe de plant hier verzeild is geraakt. Wellicht is ze meegevoerd met de machines waarmee het ven is hersteld. Afgewacht moet worden of deze soort hier standhoudt.

Slanke zegge (*Carex strigosa*)

In een zeer soortenrijk bronbosje bij de Cottesserhoeve werd één pol gevonden (194,2-308,2) evenals in een soortenrijk bronbosje ten noorden van de Bellethoeve (193,8-308,5; beide vondsten: voorjaar 2009, J. Slurink). Het betreft hier waarschijnlijk reeds langer bekende groeiplaatsen (zie MENNEMA *et al.*, 1980; HERMANS *et al.*, 1988), waarvan de plant echter al lange tijd niet meer gemeld was. Op de meeste van de historisch bekende vindplaatsen in Zuid-Limburg blijkt ze nog voor te komen (waarnemingenarchief Provincie Limburg).

Stekelige hanenpoot (*Echinochloa muricata*)

Op een natte plek langs een oud voetpad aan de westzijde van de spoorlijn Maastricht-Eijsden is nabij de Heeg een groep van circa 75 planten gevonden (178-314, zomer 2008, N. Harle).

Van deze Amerikaanse hanenpoot zijn in elk geval langs de Maas bij Grevenbicht al in 1983 vondsten gedaan. Langs de Grensmaas is de plant plaatselijk talrijk en ook in maisakkers treedt ze de laatste jaren steeds meer op. Waarschijnlijk werd en wordt ze nu ook nog over het hoofd gezien (ANONYMUS, 2012)

Wilde ridderspoor (*Consolida regalis*) [figuur 4]

Op omgewerkte grond bij station Geleen-Noord is één plant aangetroffen (185,8 - 332,1, zomer 2008, R. Barendse). Er stonden geen tuinplanten in de buurt, dus betreft het wellicht een spontane vestiging uit een oude zaadvoorraad.

Bolderik (*Agrostemma githago*)

Van dit zeldzame akkeronkruid werden in een akker op een plateau 500 m westzuidwest van Euverem (188,3 - 312,6, zomer 2008, J. Slurink) enkele exemplaren opgemerkt.

Naaldenkervel (*Scandix pecten-veneris*)

In een grazige wegrand bij 'Op Den Dreysschen', net buiten het Vijlenerbos en 1,5 km zuidoost van Vijlen, is één exemplaar gevonden (194,8 - 309,9, zomer 2008, J. Slurink).

De vondsten van bovenstaande drie soorten lijkt te kunnen worden

FIGUUR 4

Wilde ridderspoor (*Consolida regalis*) (foto: J. Geraedts).

afgeleid dat er in Zuid-Limburg nog steeds af en toe zeldzame akkerkruiden uit de zaadvoorraad opkomen. Dit geldt niet voor Bolderik, omdat het zaad van deze soort (te) kortlevend is. Bolderik wordt echter wel uitgezaaid als sierplant.

Gele monnikskap (*Aconitum vulparia*)

In een droogdal 1 km zuidzuidoost van Pesaken (bij Euverum, 189,5 - 311,4, zomer 2008, J. Slurink) zijn in de rand van een eiken-haagbeukenbos enkele exemplaren van deze soort aangetroffen. Op het plateau 150 m zuid-zuidoost van Landsrade (190,2 - 310,7 zomer 2008, J. Slurink) werd in de rand van een eiken-beukenbos één exemplaar gevonden. Verder is in het Caumerbeekdal te Heerlen één plant waargenomen op de betonnen oever van Caumerbeek (197,9-321,2, 2008, R. Huynen).

Dit zijn drie waarnemingen van deze soort, die in Zuid-Limburg vooral voorkomt in bosranden, langs bospaden en daarnaast aan de oever van de Geul (zie eerdere bespreking in CORTENRAAD & MULDER, 2010).

Christoffelkruid (*Actaea spicata*)

Circa 20 planten werden geteld in een loofbos op de noordelijke helling van het Geleenbeekdal ter hoogte van Heisterbrug (bij Schinren; 189,1 - 328,5; zomer 2008; G. Peeters).

Deze groeiplaats is reeds lang bekend (MENNEMA *et al.*, 1980) en is de noordelijkste groeiplaats van deze soort in ons land. Wij vermelden deze groeiplaats hier omdat deze tamelijk geïsoleerd gelegen noordelijkste groeiplaats in Nederland al circa 30 jaar bekend is maar al decennialang niet meer door waarnemers is gemeld.

Behaard breukkruid (*Herniaria hirsuta*)

Enkele tientallen exemplaren werden aangetroffen op grindrijk substraat op een ongebruikt deel van stationemplacement Susteren (188,7-342,7; 8 september 2008; G. Peeters).

Behaard breukkruid is in Limburg nog een grote zeldzaamheid. Eerder is de plant de afgelopen decennia gevonden op station Simpelveld en langs de Maas bij Meers (zie CORTENRAAD & MULDER, 2004); op beide groeiplaatsen heeft ze niet standgehouden.

Ruige lathyrus (*Lathyrus hirsutus*)

In de periode 2006 - 2009 is Ruige lathyrus in Zuid-Limburg 91 keer aangetroffen. De plant is nog steeds aan een langzame uitbreiding bezig. De grootste concentratie van vondsten bevindt zich langs de A76 bij Sempelveld, Heerlen en Voerendaal, waar ze plaatselijk talrijk is in bermen en taluds. Daarnaast zijn vondsten gedaan op industrieterreinen, in greppels en beekdaluds [figuur 5]. Begeleidende planten zijn vaak Echt duizenguldenkruid (*Centaureum erythraea*) en een aantal vlinderbloemigen waaronder soms zeldzamere soorten als Graslathyrus (*Lathyrus nissolia*) - met name langs de A79 - en Gele wikke (*Vicia lutea*).

Echte heemst (*Althea officinalis*) [figuur 6]

Een flinke groeiplaats van deze plant bevindt zich op de oever van het Julianakanaal ter hoogte van Bunde (179-324, mei 2009, R. Barendse).

De soort werd tot voor kort als uitgestorven beschouwd in Limburg.

FIGUUR 5

Verspreiding Ruige lathyrus (*Lathyrus hirsutus*); op basis van gegevens uit de floradatabank van de Provincie Limburg

Ze werd door DE WEVER (1914) wel vermeld van de Breusterstraat in Eijsden en van de oever van de Selzerbeek in Vaals. Echte heemst is in grote delen van Europa een plant van kusten en rivieroeveren

Frans walstro (*Galium parisiense*)

In een schrale paardenwei in het Leudal ten noordwesten van Nunnhem zijn langs de bosrand enkele planten gevonden (195,2-362,3, juni 2009, P. Eenshuijstra).

Na eerdere vondsten langs de A76 bij Heerlen (CORTENRAAD & MULDER, 2010) is dit de eerste vondst in Midden-Limburg van deze Zuid- en Westeuropese soort, die zich naar het noorden uitbreidt.

Zomerbitterling (*Blackstonia perfoliata* subsp. *perfoliata*) [figuur 7]

In 2008 werd een aantal nieuwe groeiplaatsen van deze soort ontdekt: enkele tientallen planten groeiden in het talud van de op- en afrit Spaubeek van de A76 (186,5 - 328,6, zomer 2008, R. Barendse). Verspreid over een paar honderd meter ten oosten van de A2 groeide de soort ter hoogte van vliegveld Beek in de wegberm samen met onder meer Geelhartje (*Linum catharticum*) (182,5 - 327,0, zomer 2008, R. Barendse). Enkele tientallen exemplaren werden gevonden op het binnenste deel van de afrit van de A79 naar Hulsberg, samen met onder meer Echt duizenguldenkruid en Ruige lathyrus (187,5-321,6, zomer 2008, I. Niemeijer). Honderden exemplaren bloeiden in bloemrijk, schraal grasland op de zuidhelling langs de A76 samen met onder andere Ruige lathyrus, Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Behaarde boterbloem (*Ranunculus sardous*), Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) en Zilverhaver (*Aira caryophyllea*), over een lengte van 200 meter, ook in de greppel onderaan de helling (193,2-323,4; zomer 2008, I. Niemeijer).

FIGUUR 6

Echte heemst (*Althea officinalis*) (foto: J. Geraedts).

Deze vindplaatsen van de Zomerbitterling in de snelwegbermen in Zuid-Limburg zijn nieuw (zie ook OP DEN KAMP, 2009). Eerder werd de plant aangetroffen langs de A2 ten zuiden van Maastricht en langs de A76 bij Heerlen (zie CORTENRAAD & MULDER, 2008). Waarschijnlijk

FIGUUR 7

Zomerbitterling (*Blackstonia perfoliata* subsp. *perfoliata*) (foto: J. Geraedts).

speelt verspreiding van de zaden met maai-apparatuur gebruikt in snelwegbermen een belangrijke rol.

Klimopbremraap (*Orobanche hederaceae*)

In het bosje bij de ruïne van Stein is een flink aantal exemplaren gevonden (180,8-330,3; zomer 2008, R. Barendse). De plaats was al iets langer bekend bij het lokale IVN. In Limburg is dit waarschijnlijk de tweede groeiplaats. Of het hier om een natuurlijke vestiging gaat kan worden betwijfeld. De 'klassieke' groeiplaats van deze plant in Nederland bevindt zich op de Sint-Pietersberg. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw duikt zij steeds vaker op in vooral stedelijk gebied in het westen en midden van het land, (WAARNEMING.NL, 2012). Als oorzaak van de expansie wordt uitzaaien en verwildering vanuit tuinen genoemd maar ook natuurlijke uitbreiding als gevolg van de klimaatverandering (zie onder andere WEEDA *et al.*, 1988).

Slanke kaardebol (*Dipsacus strigosus*) [figuur 8]

Op het emplacement van station Simpelveld zijn in het ballastbed en op andere stenige substraten enkele tientallen exemplaren van deze soort aangetroffen (september 2009, G. Verschoor, H. Gorissen en J. Cortenraad). De plant lijkt ter plekke ingeburgerd te zijn. Mogelijk betreft het hier de eerste vondst en inburgering in Nederland van deze uit Oost-Europa en aangrenzend Azië afkomstige plant, die in Midden- en Zuid-Duitsland haar dichtstbijzijnde groeiplaatsen kent (FLORAWEB, 2012a). Oppervlakkig lijkt deze soort op de in Limburg plaatselijk algemene Kleine kaardebol (*Dipsacus pilosus*) (zie onder andere CORTENRAAD & MULDER, 1997). Ze onderscheidt zich onder meer door de kleur van de meeldraden, die groengeel zijn bij de Slanke en violet bij de Kleine kaardebol en door het feit dat de stroschubben bij de Slanke kaardebol duidelijk verder boven de bloemen uitsteken. De grootte van de hoofdjes is bij de Slanke kaardebol 30-40 mm en bij de Kleine kaardebol 20-30 mm.

Schermguldenroede (*Euthamia graminifolia*) [figuur 9]

In het Meerssenerbroek werden diverse exemplaren waargenomen in een ruige vegetatie (181,8-320,7, augustus 2010, R. E. Dinters). Deze Amerikaanse plant is in Europa (met name in Centraal-Europa en Frankrijk) plaatselijk ingeburgerd op vochtige ruige plaatsen (zie TUTIN *et al.*, 1976). Het betreft hier waarschijnlijk de eerste inburgering in Nederland. De soort is verwant aan de veel talrijker voorkomende Amerikaanse soorten Late en Canadese Guldenroede (*Solidago gigantea* en *Solidago canadensis*).

Gifsla (*Lactuca virosa*)

Deze plant is op twee plekken in bermen rond station Wijlre gevonden, telkens met vijf tot tien exemplaren (191,0-315,9 respectievelijk 191,0-316,1; zomer 2009, R. Huynen). Tevens werden tientallen exemplaren op de steenberg Hendrik in Brunssum geregistreerd op stenig substraat, op een plek waar struweelopslag gekapt is (197,8-329,3,23 september 2010, R. Huynen).

FIGUUR 8

Slanke kaardebol (*Dipsacus strigosus*) (foto: G. Verschoor).

FIGUUR 9

Schermguldenroede (*Euthamia graminifolia*) (foto: J. Geraedts).

Dit zijn twee nieuwe vondsten van deze in vergelijking met de Kompassla (*Lactuca seriola*) meer warmteminnende soort, opnieuw in urbaan gebied. De plant komt ten zuidoosten van onze provincie in aangrenzend Duitsland duidelijk meer voor (FLORAWEB, 2012b). Een toename van het aantal vondsten is te verwachten gezien de opwarming van het klimaat en de grote oppervlakte aan geschikte biotopen.

OPROEP

Wederom roepen wij eenieder op om nieuwe meldingen van bijzondere soorten door te geven aan de tweede auteur, bij voorkeur via een e-mail naar torbenmulder@hotmail.com. Wij zijn in het bijzonder geïnteresseerd in sterk bedreigde soorten en in opmars zijnde nieuwkomers. Wij houden ons het recht voor om van de binnengekomen waarnemingen een selectie te maken voor publicatie in een volgende aflevering in deze rubriek en danken de inzenders die reageerden op onze vorige oproep.

Summary

ON THE FLORA OF LIMBURG – PART 48

New observations of rare plant species in the Dutch Province of Limburg are presented and discussed. Three new species for the province are described: *Euthamia graminifolia*, *Dipsacus strigosus* and *Carex punctata*, and the article also reports the return of *Althea officinalis* to Limburg. The discovery of *Carex punctata* is remarkable, as it is normally found in coastal habitats. The article documents a series of locations, mainly along motorways, of two species – *Blackstonia perfoliata* and *Lathyrus hirsutus* – that have already been found along motorways in Limburg in recent years. New locations around railway stations were found for two species of more or less stony habitats – *Lactuca virosa* and *Herniaria hirsuta*. Three more newcomers are discussed: *Echinochloa muricata*, *Cyperus longus* (both generally found in riparian environments) and *Galium parisiense* (found at a forest margin). A few specimens of three rare species of arable fields – *Consolida regalis*, *Agrostemma githago* and *Scandix pecten-veneris* – were recorded, but only *Agrostemma* was found in its 'original' habitat (i.e. an arable field). The article also discusses new locations in Limburg of five rare woodland species – *Asplenium scolopendrium*, *Orobancha hederaceae*, *Aconitum*

vulparia and *Carex strigosa* – as well as two very rare sedges of marshlands (*Carex flava* and *Carex lepidocarpa*) and a new location of *Gagea lutea*.

Literatuur

- ANONYMUS, 2012. Manual of the Alien Plants of Belgium. 20 januari 2012. 25 januari 2012. <http://alienplantsbelgium.be/content/echinochloa-muricata-o>
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 1997. Uit de flora van Limburg. Aflevering 39. Natuurhistorisch Maandblad 86 (1):15-18.
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 2003. Uit de flora van Limburg. Aflevering 43. Natuurhistorisch Maandblad 92 (7):190-192.
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 2004. Uit de flora van Limburg. Aflevering 44. Natuurhistorisch Maandblad 93 (10):287-289.
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 2006. Uit de flora van Limburg. Aflevering 45. Natuurhistorisch Maandblad 95 (12):269-273.
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 2008. Uit de flora van Limburg. Aflevering 46. Natuurhistorisch Maandblad 97 (10):199-202.
- CORTENRAAD, J.H.P. & T.J.D. MULDER, 2010. Uit de flora van Limburg. Aflevering 47. Natuurhistorisch Maandblad 99 (10):233-236.
- FLORAWEB, 2012a. *Dipsacus strigosus*. 25 januari 2012. <http://www.floraweb.de/pflanzenarten/artenhome.xsql?suchnr=1983&>

- FLORAWEB, 2012b. *Lactuca virosa*. 25 januari 2012. <http://www.floraweb.de/pflanzenarten/artenhome.xsql?suchnr=3251&>
- HERMANS, J., H. HILLEGERS, P. SPREUWENBERG & W. DE VEEN, 1988. De Zeggen van Limburg. Stichting Uitgeverij KNNV/ Natuurhistorisch Genootschap.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 2005. Heukels' Flora van Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, 1980. Atlas van de Nederlandse Flora deel 1. Uitgestorven en zeer zeldzame planten. Uitgeverij Kosmos, Amsterdam.
- OP DEN KAMP, O.P.J.H., 2009. Zomerbitterling in opmars in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 98 (9):169-172.
- TUTIN T.G., V.H. HEYWOOD, M.A. BURGESS, D.M. MOORE, D.H. VALENTINE, S.M. WALTERS & D.A. WEBB, 1976. Flora Europaea volume 4. Cambridge University Press, Cambridge.
- TUTIN T.G., V.H. HEYWOOD, M.A. BURGESS, D.M. MOORE, D.H. VALENTINE, S.M. WALTERS & D.A. WEBB, 1980. Flora Europaea volume 5. Cambridge University Press, Cambridge.
- WAARNEMING.NL. 2012. Klimopbremraap *Orobancha hederacea*. 25 januari 2012. http://waarneming.nl/soort/maps/2657?from=1900-01-25&to=2012-01-25&grid=5000&prov=o&only_valid=o
- WEEDA, E., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1988. Nederlandse oecologische flora, deel 3. Uitgave IVN i.s.m. VARA en VEWIN.
- WEVER, A. DE, 1914. Lijst van wildgroeïende en eenige gekweekte planten in Z. Limburg IV. Jaarboek 1914 Natuurhistorisch Genootschap (9-103).